

Kiire 'päälaki'.

PÄIVÖ OKSALA on Virittäjässä 1944 ss. 164—5 antanut tälle suomen sanalle rohkean selityksen. Se johtuisi muka sen indoiraanilaisen sanan alkumuodosta, joka sanskritassa kuuluu *śīrah* (*śīras*) Brugmannin transskriboimisen eli *śīrah* perinteellisen kirjoitustavan mukaan. Se rinnakkaismuotoineen, joissa esiintyy myös pitkä *i*, on sukua eurooppalaisille indogermaanisille¹ sanoille, kuten kreikan *κέρας* y.m., joiden alkuaänteenä on *k*. Tämä sananalkuinen konsonantti on siis ollut *k̄*, kuten Brugmann sen merkitsee. Onko se ollut palataalinen *k*, ei ole niinkään varma asia. Pikeminkin se on ollut palataalinen spirantti. Joka tapauksessa Oksalan otaksuma esi-isiemme kosketus indogermaaneihin olisi niin hirveän vanha, että Noan arkki silloin jo olisi lahona maannut Araratin juurella. Nuoreen tutkijaan on tarttunut sama lainasanarutto, jonka alaisena minäkin julkaisin ensimmäisen etymologisen tekeleeni.

Mutta onko *kiire*-sanän alkuperä haettava vuosituhansien takaa Euraasian rajoilta? Muistan aina, kuinka Yrjö Wichmann vainajan kanssa keskustelimme *unohtaa*-sanän etymologiasta. Huomasimme heti, että sehän on selvä; kun sillä on sivumuotona *uneuttaa*, se kuuluu yhteen *unen* kanssa. Muuten psykologisestikin mielenkiintoinen seikka: suomalaisesta on *unohtaminen* muistissa talletetun asian tajunnasta putoamista. Päätimme heti, että sanain alkuperää on ensinnä etsittävä kielen

¹ Meillä on tullut säännöksi puhua Rasmus Raskin esimerkkiä noudattaen »indo-eurooppalaisista», mutta silloin jääme Euroopan ulkopuolelle, eikä kukaan tahtone väittää, ettei Suomi sijaitsisi Euroopassa. Sitä vastoin saksalaisten käyttämä »indogermaanit», nimeämällä kielikunnan kaksi äärimmäistä jäsentä, antaa paljon oikeaman kuvan ja myöntää meillekin paikan omassa maanosassamme.

omista varoista. Ja tämän päätelmän tahdon sovittaa myös päälakea merkitsevään sanaan *kiire*. Se johtuu verbistä *kiiriä* 'pyöriä'. Minulle se on tuttu Aleksis Kivestä, mutta t:ri Lauri Hakulinen sanoo tuntevansa sen myös Varsinais-Suomesta (mm. Karunan, Halikon, Perniön ja Muurlan murteista), ja se lienee sieltä joutunut Raamatun kieleen. *Kiire* on siis 'pyörre', se kohta päässä, jossa hiukset pyörtävät eri suunnille, ja vastaa merkitykseltään tarkoin saksan sanaa *Wirbel* ja skandinaavisien kielten *hvirvel* verbistä *hverban* 'kieppua' sekä lat. *vertex*.

Vierasperiäisiä sanoja, varsinkin ruotsista otettuja on kielessämme viljalti, mutta ne ovatkin helposti tunnettavia. Mennä edemmäksi on kuitenkin vaarallista, siellä kompastuu helposti, kuten viime vuosina on näkynyt. Etymologioiminen ei ole mitään puhdetyötä. Eivät suuretkaan tutkijat aina onnistu löytämään syntyjä syviä käsittelemilleen sanoille. Muistan, miten Leipzigissä kerran tullessani August Leskienin luo, hän kertoi, että Brugmann oli ollut pahalla päällä ja tuskin tervehtinyt hyvää ystävänsä Leskieniä. Syynä oli se, että Brugmann oli edellisenä päivänä esittänyt Leskienille erään etymologian, jota viimeksimainittu piti mahdottomana. Tämä olkoon Päivö Oksalalle löhdutukseksi. Onhan hänellä hyvät tiedot, mielikuvitusta ja yhdistelykykyä, jos ensimmäinen yritys ei vielä onnistunutkaan.

J. J. Mikkola.